

О.В. Петрунко, О.Р. Рафіков

СОЦІАЛЬНИЙ ОПТИМІЗМ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЦІННІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З РЕФЕРЕНТНИМ ОТОЧЕННЯМ

Петрунко О.В., Рафіков О.Р. Соціальний оптимізм як психологічний механізм ціннісної взаємодії з референтним оточенням. У статті розглядається феномен соціального оптимізму та уявлення про цей феномен, репрезентовані у буденній свідомості. Проаналізовано світоглядно-ціннісну природу соціального оптимізму. Показано, що одним з базових елементів соціального оптимізму є переконання як відносно стала система поглядів на світ, яка опосередковує ставлення індивіда до референтного оточення і способи взаємодії з ним. Акцентовано увагу на соціальному характері уявлень людини про світ і взаємодію з ним та доведено, що одною з форм організації цих уявлень в індивідуальній і масовій свідомості є імпліцитні моделі світу. Презентовано відтворену в емпіричний спосіб модель соціального оптимізму, існуючу в свідомості студентів, та показано прогностичні можливості запропонованої моделі в застосуванні її до інших вибірковок сукупностей.

Ключові слова: соціальні уявлення, переконання, імпліцитні моделі світу, соціальний оптимізм, цінності, референтне соціальне оточення.

Петрунко О.В., Рафіков А.Р. Социальный оптимизм как психологический механизм ценностного взаимодействия с референтным окружением. В статье рассматривается феномен социального оптимизма и представления об этом феномене, существующие в обыденном сознании. Проанализована мировоззренческо-ценностная природа социального оптимизма. Показано, что одним из базовых элементов социального оптимизма являются убеждения как относительно устойчивая система взглядов на мир, опосредующая отношения индивида к референтному окружению и особенности взаимодействия с ним. Акцентируется внимание на социальном характере представлений человека о мире и взаимодействии с ним и доказано, что одной из форм организации этих представлений в индивидуальном и массовом сознании являются имплицитные модели мира. Предложена реконструированная эмпирическим путем модель социального оптимизма, существующая в сознании студентов. Показаны прогностические возможности предложенной модели в случае применения ее на примере других целевых выборок респондентов.

Ключевые слова: социальные представления, убеждения, имплицитные модели мира, социальный оптимизм, ценности, референтное социальное окружение.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Нині українське суспільство зазнає сутнісних змін, що мають істотне значення для його виживання, дальшого розвитку і збереження своєї ідентичності. У цих процесах велику роль відіграють колективні ментальні й поведінкові феномени, які згуртовують і консолідують суспільство. Проте, як свідчать дані численних експертних і масових опитувань, здійснених упродовж років незалежності під

керівництвом відомих соціологів Є. Головахи, А. Єрмолаєва, Є. Копатька, Н. Паніної й інших [2; 4; 5], для країни загалом характерний надмір розмаїття культурних практик, цінностей, переконань, уявлень про минуле і майбутнє країни тощо. Цей надмір створює системні труднощі світоглядно-свідомісного і соціально-комунікативного характеру, що мають високий демотиваційний і деконсолідувальний потенціал, і в разі ігнорування цього процеси суспільного розвитку «заходять у глухий кут». Тому дослідження ресурсних психологічних феноменів, що містять потенціал із упередження та подолання цих труднощів, є надзвичайно актуальними для теорії і практики індивідуальних та масових соціальних комунікацій.

Одним із таких ресурсних феноменів є соціальний оптимізм. Як системна ознака світогляду людини і людських спільностей соціальний оптимізм має високий потенціал впливу на їх життя і соціальну активність, вибір стилів і способів взаємодії з референтним соціальним оточенням, ставлення до цього оточення та визначення свого місця там. Це один із внутрішніх ресурсів людини, який посилює і зміцнює її адаптаційні можливості, а також гарантує особливе позитивно-творче ставлення до навколишнього світу, відкритість до змін, здатність без страху поринати у вир нових знань, ідей, технологій, нових умов життя (В. Кремень). Разом із цим можна впевнено говорити про функціональну (а отже й «механізмичну», оскільки реалізація певної функції передбачає дію відповідного механізму) силу соціального оптимізму, і це дає підстави розглядати його як соціально-психологічний механізм взаємодії людини зі світом, обрання й формування нею свого референтного оточення та характер взаємодії з ним.

Логічно припускати, що соціальний оптимізм репрезентований в індивідуальній і груповій свідомості певними системами уявлень про світ, про своє близьке й віддалене оточення, про те, як доцільно й ефективно взаємодіяти з ним. Тому дослідження змісту цих уявлень і того, як вони організовані й репрезентовані в свідомості людей та людських спільностей, є вельми актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства з позицій соціально-психологічної науки і соціально-психологічної практики.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. Уявлення людини про світ і своє місце в ньому мають соціальну природу і соціальне призначення. Ці уявлення міцно пов'язані із суб'єктивним і неодмінно оцінним ставленням людини до світу, і все це разом істотно впливає і зрештою визначає характер і якість її соціальних комунікацій, її поведінку, усотування нею соціального досвіду, якість її життя в цілому [6; 13]. Уявлення людей про світ та засновані на них імпліцитні соціальні теорії («наївні теорії», «теорії здорового глузду», «імпліцитні моделі світу» тощо) репрезентують базові ознаки буття людини, такі, як сила та активність, від яких залежить міра соціального включення й причетності людини до світу [13]. Ці уявлення і теорії містять – очевидну чи імпліцитну, але завжди наявну – ціннісно-оцінну складову, а тому вони визначають не тільки міру, а й якість причетності людини до

світу, якість її комунікації та інших форм соціального обміну з ним, що завжди передбачає рефлексування щодо смислу і цінності життя, Добра і Зла та інших питань загальнолюдського, світоглядно-ціннісного характеру [3; 9; 10].

Одною з теорій, що пояснює механізми впливу соціальних уявлень на поведінку соціальних суб'єктів і взаємодію їх із соціальним оточенням, є теорія атрибуції М. Селігмана [9]. Головним у цій теорії є твердження, що в своїй поведінці і сприйнятті світу людина насамперед керується заснованими на власному досвіді уявленнями і переконаннями (як найстійкішими і найбільш усвідомленими уявленнями), на основі яких вибудовуються наївні пояснювальні концепції щодо причин і можливих наслідків думок, дій і вчинків інших людей. І залежно від того, як людина сприймає світ, можна говорити про когнітивну складність її свідомості, а також прогнозувати стиль її поведінки і характер взаємодії з тими чи тими суб'єктами з її оточення [6].

За концепцією М. Селігмана, чинниками, дія яких зрештою обумовлює формування наївних пояснювальних концепцій (або моделей) світу, є, зокрема, персоналізація, стійкість, генералізація. Результатом персоналізації є усвідомлення людиною джерела своїх успіхів і невдач, розуміння ролі в цьому зовнішніх обставин, власної активності, стосунків кооперації з іншими людьми, заснованих на само- і взаємоповазі і т.ін. Стійкість є показником сприймання людиною власних невдач і криз у категоріях тривалості («завжди», «іноді», «ніколи», «останнім часом»), її здатності зберігати стан невразливості до негативних подій та уникати стану безпорадності. Генералізація характеризує ставлення до власних невдач у категоріях глобальності («неуникні», «випадкові», «тимчасові»). Ці ідеї були покладені в основу роздумів М. Селігмана про соціальний оптимізм не тільки як про певну систему уявлень і переконань людини, а й як про один з потужних внутрішніх ресурсів, здатний посилювати творчі й адаптаційні можливості людини та гарантувати високу якість її життя [9].

Поняття «соціальний оптимізм» нині досить широко вживане, але воно досі належно не усталене в науковому дискурсі соціальної психології. Цей феномен, у т.ч. в близькому зарубіжжі й у нашій країні, досліджувався переважно соціологами у форматі моніторингів соціального самопочуття населення. Наприклад, в Україні такі моніторинги здійснювалися Інститутом соціології НАН України, Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC), фондом «Демократичні ініціативи», організацією «Research & Branding Group» та іншими. Психологи розпочали досліджувати соціальний оптимізм відносно недавно, проте окремі праці, присвячені даному феномену, нині вже видані. Це, зокрема, праці зарубіжних психологів (серед яких – С. Петерсон, М. Селігман, М. Шевер, О. Сичов, Є. Ільїн, Ш. Боташева, К. Муздибаєв, Д. Цирінг, Р.І.Юнацкевич та інші). Не всі щойно згадані автори вживали поняття «соціальний оптимізм», обмежуючись визначенням «оптимізм», проте практично всі вони – явно чи імпліцитно – визнавали соціальний зміст і соціальні функції цього феномену. Так під оптимізмом розуміється певна система уявлень і поглядів на світ, які мають мотиваційну і спонукальну силу і здатні визначати соціальну активність людей. Наприклад, Ш.Х. Боташева розглядає оптимізм як

світоглядну позицію, яку характеризує позитивне сприйняття світу, його безумовне прийняття та активне долучення до взаємодії з ним. За Ш.Х. Боташевою, для цієї позиції характерні надія і віра в краще майбутнє, в можливість реалізувати свій особистий потенціал, у гарні перспективи розвитку своєї країни тощо [1]. На думку Р.І. Юнацкевича, оптимізм – це духовний стан людини, що визначає позитивне сприйняття нею дійсності, впевненість у власних можливостях, в т.ч. і з покращення життя, усвідомлення себе належним до суспільно значущої сили, і саме це є запорукою вирішення важливих і масштабних соціальних завдань [12]. Як вважає К.К. Муздибаєв, соціальний оптимізм є важливою тенденцією до позитивних соціальних змін і, на відміну від песимізму, цей феномен корелює з успішним суспільним розвитком, стабільністю соціальної ситуації, зростанням якості життя тощо [7]. Чимало авторів, зокрема й Д.О. Цирінг, наголошують на ціннісному аспекті оптимізму, що відбиває світосприйняття й осмислення світу з позиції співвіднесення в ньому справедливості і несправедливості, позитивного і негативного, щастя і лиха [11]. Відтак соціальний оптиміст уявляється людиною, яка вірить, що світ, попри наявні проблеми і труднощі, справедливий і добрий до неї, впевнена, що з будь-якими труднощами можна впоратися, і без остраху дивиться в майбутнє. І цим оптиміст відрізняється від песиміста, для якого світ «чужий», ворожий і сповнений нескінченних і нерозв'язуваних проблем. Цю думку поділяють і вітчизняні дослідники оптимізму. Як писав М.Я. Грот, доктрина оптимізму складається з переконань і віри в те, що любові в світі більше, ніж ненависті, що кількість щастя в ньому зростає, що «все йде до кращого», що жити – значно краще, ніж померти [3]. Та особливо цікавою видається думка про оптимізм як універсальний механізм соціальної адаптації, психологічна сутність якого полягає в перетворенні негативного на позитивне, а кінцева мета – виживання і розвиток людини у динамічному кризовому світі [8; 13].

Уявлення про соціальний оптимізм представлені у відповідному дискурсі. Не всі складові цього дискурсу однаково усвідомлюються його носіями, тобто суб'єктами, що його створили. Частина цього дискурсу являють так звані експліцитні і належно вербалізовані уявлення. Інша частина – уявлення імпліцитні, неявні, приховані і до певного часу не експліковані. Останні, попри те, що вони неусвідомлені і нерефлексовані, також впливають на поведінку їх носіїв, вибір ними цілей і стратегій взаємодії з оточенням, а отже мають значні пояснювальні і прогностичні можливості. Тому перед дослідниками соціальних феноменів час від часу природно постає питання про відтворення й експлікацію таких уявлень.

Імпліцитні соціальні уявлення (про світ, його суб'єктів, себе серед них) існують у свідомості їх носіїв як певна множина (достатня для створення належного «запасу різноманітності») відносно автономних когнітивних та когнітивно-емоційних ментальних конструктів, які за допомогою спеціальних дослідницьких процедур (зокрема, методів експериментальної психосемантики і математико-статистичного аналізу) можуть бути: 1) актуалізовані, вербалізовані, відрефлексовані й оцінені; 2) упорядковані й класифіковані. Це один із способів можливої реконструкції теорій

«здорового глузду» (імпліцитних моделей світу), що репрезентують соціальну дійсність у свідомості індивідів, соціальних груп і спільностей (Дж. Келлі, Дж. Брунер, Р. Тагіурі, В.Ф. Петренко, Д.В. Позняк, П.Д. Фролов) [13].

Формулювання цілей і постановка завдань статті:

- проаналізувати соціальний оптимізм як систему світоглядно-ціннісних уявлень людей про світ та психологічний механізм, що опосередковує їхню взаємодію з референтним соціальним оточенням;
- показати можливості емпіричного відтворення системи ціннісних уявлень людини про світ і своє референтне оточення;
- описати відтворену в емпіричний спосіб модель соціального оптимізму, існуючу в свідомості студентської молоді.

Виклад методики і результатів дослідження. З метою емпіричного відтворення моделі соціального оптимізму як ментальної репрезентації навколишнього світу в свідомості студентів, нами було розроблено спеціальний інструментарій у традиціях експериментальної психосемантики. Реалізація емпіричного задуму відбувалася в три етапи:

- 1) відтворення семантичного простору ознак соціального оптимізму; для цього ми застосували проєктивний, рефлексивний та акціональний дослідницький інструментарій а саме: індивідуальні бесіди, групові дискусії, фокус-групи, метод незакінчених речень, проєктивні малюнки, тест руки Вагнера, акціональні методи дослідження дією (ділові і рольові ігри);
- 2) розробка семантичного диференціалу та його запровадження; було реалізовано процедуру суб'єктивного оцінювання студентами за класичною в експериментальній психосемантиці 7-бальною шкалою 53-х ознак соціального оптимізму, виявлених нами на попередньому етапі дослідження);
- 3) математико-статистичний аналіз та інтерпретація отриманих даних.

У дослідженні взяло участь 192 студенти (майбутні психологи і соціальні педагоги) Київського університету імені Бориса Грінченка.

Як показали результати аналізу, здійсненого за допомогою пакету описової статистики EXSEL, важливими ознаками соціального оптимізму респонденти вважають повагу до себе й інших (52,2%), високу пізнавальну активність (47,1%), здатність радіти життю (47,1%), товариськість, дружність до інших (45,7%), комунікабельність (44,2%), адаптивність (42%), рефлексивність (41,3%), толерантність (40,6%), почуття гумору (39,9%), впевненість у собі (38,4%), надання допомоги іншим (37%), надію на підтримку світу і людей (36,2%), задоволення соціальним становищем і життям (36,2%), просоціальну мотивацію (35,5%), критичне мислення (34,1%), відкритість (32,6%), лідерський потенціал (31,2%), високу мобілізаційну готовність (30,4%), високу самооцінку (28,3%) тощо.

Наступним кроком упорядкування отриманих емпіричних даних було здійснення факторного аналізу, в результаті якого виокремлено шість однополюсних факторів, що вичерпують 72% сумарної дисперсії ознак і репрезентують шість смислових

параметрів, на яких ґрунтуються уявлення наших респондентів про феномен соціального оптимізму. Ці смислові параметри становлять основу для відтворення моделі соціального оптимізму, що існує в свідомості студентів, які взяли участь у дослідженні, і, як можна припускати, інших – репрезентативних даній – вибіркових сукупностей. Усі ці фактори є статистично значущими (за критерієм Кайзера-Мейєра-Олкіна). Детально результати факторного аналізу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Дані факторного аналізу ознак соціального оптимізму

Фактор та його внесок у загальну дисперсію	Факторні компоненти та їх навантаження
F1 (h = 31%)	Впевненість у собі (0,793), відповідальність (0,706), прагнення справедливості (0,678), толерантність (0,651), здатність захищатися (0,649), сила і впевненість (0,631), критичне мислення (0,622), повага до себе та інших (0,512), адекватна оцінка власних можливостей (0,505), самостійність (0,504), естетичність (0,494), принциповість (0,434), високий інтелект (0,422), самовіддача (0,379).
F2 (h = 15%)	Активність (0,743), прагнення самовдосконалення (0,708), енергійність (0,662), рефлексивність (0,576), надання допомоги іншим (0,530), пізнавальна активність (0,524), орієнтація на успіх (0,496), цілепокладання (0,467), мобільність (0,426), соціальна мотивація (0,424), комунікабельність (0,415).
F3 (h = 9%)	Пошук позитивного (0,839), почуття гумору (0,715), позитивне мислення (0,711), життєстверджувальна філософія (0,677), життєрадісність (0,621), задоволення життям (0,614), широкий світогляд (0,515), креативність (0,357).
F4 (h = 7%)	Демонстративність (0,812), внутрішня свобода (0,722), висока самооцінка (0,675), лідерські якості (0,525), впевненість у майбутньому (0,505), професійна реалізованість (0,417), гармонія з собою (0,416).
F5 (h = 6%)	Відкритість (0,745), емпатія (0,750), надія на підтримку світу (0,542), цікавість до світу / до людей (0,508), товарииськість (0,435), відвертість (0,434).
F6 (h = 4%)	Стресостійкість (0,739), низька тривожність (0,704), емоційна стабільність (0,593), адаптивність (0,580), сильна нервова система (0,456).

1-й, найбільш навантажений фактор (внесок у сумарну дисперсію – 31%), ми інтерпретували як **фактор особистісної сили**. Цей фактор містить дескриптори, які репрезентують так звані «ядерні» характеристики, що утворюють ядро особистості і

становлять її особистісну силу. В науковій школі експериментальної психосемантики даний фактор відомий як «фактор сили» (Ч. Осгуд). Він кореспондується також із поняттям «трансценденція», яким Ф. Зімбардо позначає силу і надзвичайні можливості особистості, в т.ч. здатність її сягати найвищого рівня відносин із зовнішнім світом і вдаватися до дій та вчинків, які виходять за межі буденного сприймання і розуміння.

2-й фактор (внесок у сумарну дисперсію – 15%) був інтерпретований як **фактор соціальної мобільності** (репрезентантом цього фактора в школі експериментальної психосемантики є «фактор активності»). Цей фактор утворений дескрипторами, які характеризують мобільність, активну про соціальність і активну життєву позицію носіїв соціального оптимізму. І це є показником того, що активність – як спосіб особистого і соціального буття, вид діяльності та форма відносин із світом – є одним із ключових параметрів у відтвореній нами емпіричній моделі соціального оптимізму.

3-й фактор (внесок у сумарну дисперсію – 9%) було інтерпретовано як **фактор позитивного мислення**. Дескриптори, які утворюють цей фактор, репрезентують уявлення респондентів про соціальний оптимізм як про настанови його носіїв на пошук позитивних фактів і позитивних переживань у цьому житті, завдяки яким життя сприймається соціальним оптимістом радіснішим, як їхню здатність сприймати світ як добрий, дружній, безпечний. Завдяки цьому соціальний оптиміст, незважаючи на проблеми і труднощі, сприймає їх як «корисний досвід» і зрештою задоволений своїм життям. Відсутність страху і позитивні сподівання на майбутнє – як ознаки оптимізму – згадуються, зокрема, й у наукових працях Ш.Х. Боташевої [1].

4-й фактор (внесок у сумарну дисперсію – 7%) ми інтерпретували як **фактор високої самооцінки**. Цей фактор утворений дескрипторами, які репрезентують переважно позитивне оцінне ставлення особистості до себе як суб'єкта світу, в якому вона існує й самореалізується, засноване на самоповазі й повазі до інших. У школі експериментальної психосемантики даний фактор – один з трьох базових (поряд з силою й активністю) – відомий як «фактор оцінки» (Ч. Осгуд), а в працях Ш.Х. Боташевої цей фактор кореспондується з упевненістю у власній спроможності покращувати світ [1].

5-й фактор (внесок у сумарну дисперсію – 6%) інтерпретувався нами як **фактор відкритості і довіри до світу**. Цей фактор репрезентує відповідні сутнісні ознаки соціального оптимізму і уявлення респондентів про те, що відкритість до зовнішнього світу, до нового соціального досвіду, до референтного соціального оточення, емпатія до його представників тощо, які, на їх думку, притаманні носіям соціального оптимізму, є значно перспективнішими і продуктивнішими, ніж закритість і недовіра.

6-й фактор (внесок у сумарну дисперсію – 4%) був інтерпретований нами як **фактор стресостійкості й адаптивності**. Цей фактор поєднує в собі дескриптори, які репрезентують адаптаційні можливості людини і зрештою її життєву силу і життєві ресурси і здатність до самозбереження й виживання. Цей фактор є природним доповненням до першого, базового фактору – фактору «особистісної сили» ідею

«фізичної сили і витривалості», що робить доповнює образ соціального оптиміста справді «сильною і незалежною» людиною, яка має всі необхідні ресурси для самозбереження, розвитку і впливу на своє, насамперед референтне, оточення на засадах співпраці з ним і отримання взаємовигідних зисків.

Висновки і подальші перспективи досліджень.

1. Соціальний оптимізм доцільно розглядати як систему експліцитних та імпліцитних уявлень і переконань, які мають світоглядно-ціннісний зміст і характер. На основі цих уявлень людина сприймає й позитивно інтерпретує всі події власного і соціального життя – буденні міжособові стосунки з найближчим оточенням, соціальні відносини, ставлення до економічних і політичних феноменів тощо – і це дає їй підстави почуватися впевненою і здатною впливати на соціальні зміни та своє життя.

2. Соціальні уявлення здатні зорганізовуватися в свідомості їх носіїв у різноманітні – усвідомлені, експліцитні і неусвідомлені, імпліцитні соціальні теорії, відомі як «теорії здорового глузду», або «імпліцитні моделі світу». Ці теорії мають значний прогностичний потенціал та високу функціональну і механізмичну спроможність з перетворення і покращення світу на ціннісних засадах (як на рівні свідомості, так і в реальному житті). Одна з них – «теорія соціального оптимізму», що репрезентована в свідомості індивідуальних і групових соціальних суб'єктів як модель соціального оптимізму. Частково ця модель усвідомлюються її носіями, а частина її залишається неусвідомленою, імпліцитною, і її виявлення потребує спеціальних процедур реконструкції.

3. Соціальний оптимізм студентів як система їх світоглядно-ціннісних уявлень про світ ґрунтується на шести смислових параметрах: особистісна сила, соціальна мобільність, позитивне мислення, висока самооцінка, відкритість і довіра до світу, стресостійкість та адаптивність. Ця емпірична модель може скласти основу для соціально-психологічного тренінгу з формування в студентів соціального оптимізму як системи світоглядно-ціннісних уявлень про світ і відносини з ним, а також виявлення тих уявлень, які свідчать про квазі-оптимізм, заснований на хибних цінностях.

Список використаних джерел

1. Боташева Ш.Х. Роль социального оптимизма в изменении социальной стратификации общества / Ш.Х. Боташева // Современные проблемы науки и образования [Електронний ресурс]. – 2015 – № 1 – Режим доступу: <http://www.science-education.ru/121-17256>.
2. Головаха Е.И., Панина Н.В., Горбачик А.П. Интегральный индекс социального самочувствия / Е.И. Головаха, Н.В. Панина, А.П. Горбачик // Социс, 1998. – № 10. – С. 45-72.
3. Грот Н.Я. О научном значении пессимизма и оптимизма, как мировоззрений / Н.Я. Грот. – Одесса, 1884. – 24 с.
4. Єрмолаєв А.В., Левцун О.Г. Культурні практики і культурна політика (Актуальні питання соціокультурної модернізації в Україні) [ред упоряд: О.Г. Левцун]. / ЦСИ "СОФИЯ", 2012. – Режим доступу: http://www.sofia.com.ua/page31.html&p_docid=161
5. Копатько Є.Е. Социальное самочувствие граждан Украины. Оценка ситуации в

- стране. – [Електронний ресурс] // Research & Branding Group. – 2015. – Режим доступу: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9001>
6. Майерс Д. Социальная психология / Дэвид Дж. Майерс – СПб.: Прайм-Еврознак, 2002. – 512 с.
 7. Муздибаев К.К. Оптимизм и пессимизм личности // Журнал социологии и социальной антропологии. – 1998, Том 1. – №2. – С. 100-111.
 8. Рафіков О.Р. Уявлення студентів про соціальний оптимізм // Педагогічний процес: теорія і практика: Збірник наукових праць. Серія Психологія. – Вип. 1 (52). – К.: Едельвейс, 2016. – С. 65-68.
 9. Селигман М. Как научиться оптимизму / М. Селигман. – М.: Вече, 1997. – 456 с.
 10. Фрит К. Мозг и душа: Как нервная деятельность формирует наш внутренний мир / К. Фрит. – М.: Астрель: CORPUS, 2010. – 335 с.
 11. Циринг Д.А., Эвнина К.Ю. Вопросы диагностики оптимизма и пессимизма в контексте теории диспозиционного оптимизма / Д.А. Циринг, К.Ю. Эвнина. – [Електронний ресурс] // Психологические исследования. – 2013, 6 (31). – Режим доступу: <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n31/887-tsiring31.html>
 12. Юнацкевич Р.И. Теория образования взрослых: становление, проблемы, задачи. Монография. – СПб.: ИОВ ПАНИ, 2009. – 90 с.
 13. Petrunko O.V., Frolov P.D., Poznyak D.V. Where red dictators coexist with promising democrats: the conceptualisation of politicians in post-communist Ukraine / The psychology of politicians / Ed. by Ashley Weinberg. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – С. 203-233.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. *Botasheva Sh.H.* Rol' social'nogo optimizma v izmenenii social'noj stratifikacii obshhestva [The role of social optimism in the change of the social stratification of society] / Sh.H. Botasheva // *Sovremennye problemy nauki i obrazovanija* [Elektronnij resurs]. – 2015 – № 1 – Rezhim dostupu: <http://www.science-education.ru / 121-17256>. (rus)
2. *Golovaha E.I., Panina N.V., Gorbachik A.P.* Integral'nyj indeks social'nogo samochuvstvija [The integral index of social well-being] / E.I. Golovaha, N.V. Panina, A.P. Gorbachik // *Socis*, 1998. – № 10. – S. 45-72. (rus)
3. *Grot N.Ja.* O nauchnom znachenii pessimizma i optimizma, kak mirovozzrenij [On the scientific value of pessimism and optimism, both worldviews] / N. Ja. Grot. – Odessa, 1884. – 24 s. (rus)
4. *Yermolaiev A.V., Levtsun O.H.* Kulturni praktyky i kulturna polityka (Aktualni pytannia sotsiokulturnoi modernizatsii v Ukraini) [Cultural practices and cultural policies (Current issues of social and cultural modernization in Ukraine)] [red uporiad: O.H. Levtsun]. / TsSY "SOFYla", 2012. – Rezhym dostupu: http://www.sofia.com.ua/page31.html&p_docid=161 (ukr)
5. *Kopat'ko Je.E.* Social'noe samochuvstvie grazhdan Ukrainy. Ocenka situacii v strane. [Social well-being of citizens of Ukraine. Assessment of the situation in the country.] – [Elektronnij resurs] // Research & Branding Group. – 2015. – Rezhim dostupu: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9001> (rus)
6. *Majers D.* Social'naja psihologija [Social Psychology] / Djevid Dzh. Majers – SPb.: Prajm-Evroznak, 2002. – 512 s. (rus)
7. *Muzdibaev K.K.* Optimizm i pessimizm lichnosti [Optimism and pessimism personality] // *Zhurnal sociologii i social'noj antropologii*. – 1998, Tom 1. – #2. – S. 100-111. (rus)

8. *Rafikov O. R.* Uavlennia studentiv pro sotsialnyi optymizm [Representations of students about social optimism] // Pedagogichnyi protses: teoriia i praktyka: Zbirnyk naukovykh prats. Seriia Psykholohiia. – Vyp. 1 (52). – K.: Edelweis, 2016. – S. 65-68. (ukr)
9. *Seligman M.* Kak nauchit'sja optimizmu [How to learn optimism] / M. Seligman. – M.: Veche, 1997. – 456 s. (rus)
10. *Frit K.* Mozg i dusha: Kak nervnaja dejatel'nost' formiruet nash vnutrennij mir [Brain and Soul: How nervous activity shapes our inner world.] / K. Frit. – M.: Astrel': CORPUS, 2010. – 335 s. (rus)
11. *Ciring D.A., Jevnina K.Ju.* Voprosy diagnostiki optimizma i pessimizma v kontekste teorii dispozicionnogo optimizma [Questions diagnosis of optimism and pessimism in the context of the theory of dispositional optimism] / D.A. Ciring, K.Ju. Jevinina. – [Elektronnij resurs] // Psihologicheskie issledovanija. – 2013, 6 (31). – Rezhim dostupu: <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n31/887-tsiring31.html> (rus)
12. *Junackevich R. I.* Teorija obrazovanija vzroslyh: stanovlenie, problemy, zadachi. [The theory of adult education: formation, problems and challenges] Monografija. – SPb.: IOV PANI, 2009. – 90 s. (rus)
13. *Petrunko O.V., Frolov P.D., Poznyak D.V.* Where red dictators coexist with promising democrats: the conceptualisation of politicians in post-communist Ukraine / The psychology of politicians / Ed. by Ashley Weinberg. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – C. 203-233. (eng)

Petrunko O.V., Rafikov A.R. Social optimism as a psychological mechanism of value's communication with the referent social setting. The article deals with the phenomenon of social optimism and ideas about this phenomenon, represented in everyday awareness. The ideological and values nature of social optimism is analyzed. Opinions as a stable system of views about the world mediated the position and relation of individual to reference setting are show as a basic element of social optimism. The attention to the social nature of human perceptions of the world and interact with it are accented. The implicit models of the world as one form of the organization of social perceptions in individual and mass consciousness are proved. The empirical model of social optimism represented in student's consciousness is reproduced, and prognostic possibilities of this model for examples of other respondent's groups are showed.

Keywords: social perceptions, beliefs, implicit models of the world, social optimism, values, the referent social setting.